

Kur'an'da Kasem ve Yemin Lafızları

Oath Given in The Kur'an

İsa Yüceer*

Özet

Bu yazıda Kur'an'da kasem ve yemin ile ilgili olarak söylenenler, yeminin çeşitleri, kimlerin yemin ettiği, boş yeminler hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kur'an, yemin, boş yemin

Abstract

This article reviews the mention of oath in the Kuran, who gives an oath and swearing in vain.

Keywords: Kuran, oath, swearing in vain

Giriş

Yemin dinin özellikle üzerinde durduğu bir husustur. O insanları yalan yere yemin etmekten ve yalan şahitlik yapmaktan sakındırmıştır. Yemine boş söz ve ağız alışkanlığı olarak da sıklıkla başvurulmasını din doğru bulmamıştır. Yemin, muhatabı ikna etmek için seçilen bir yöntemdir. İnsanlar kendilerinin haklı, sözlerinin doğru olduğunu beyan etmek için bu yola başvurmaktadırlar. Fakat çoğu zaman dil buna alışmakta, gereken ve gerekmeyen her yerde yemin sıklıkla tekrarlanan bir lafız olmaktadır. İnsanlar bu yolla ifadelerini teyit etmekte ve muhataplarının dikkatini çekmektedirler.

Arapçada ve İslam toplumlarında *vallahi*, *billahi* ve *tallahi* ifadeleri kullanıldığı gibi bunun farklı kullanım şekilleri de vardır. İnsanlar sözleri esnasında Allah'ın adını bu siygalarla anmak suretiyle kendi haklılığını ispat etme yoluna gitmektedir. Fakat çok yemin eden kimsenin başvurduğu bu yöntem her zaman isabetli olmamakta, kişinin Allah'ın adına gerekli olan saygıyı göstermediği, ciddiyetten uzak olduğu ve sözlerinin dikkate alınmaması

* Prof. Dr. İsa Yüceer, Yeni Yüzyıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Van.
myyuceer@yahoo.com

gerektiği sonucuna varma nedeni olabilmektedir. Bu nedenle dinin sakındırdığı her Őeyde insanın iyilik ve maslahatı vardır. Yemin etmenin talep edildiği durumlar vardır. Mahkeme safhalarında istenen yemin etme talebi bunlardandır. Bunun dışında çeşitli mülahazalarla yemine başvurma çoğu durumda piŐmanlık nedeni olmaktadır. BÖyle bir durumun yaŐanmaması işin inanmış kimse yeminin ciddiyetinin farkında olmak durumundadır. Aksi halde vebal altında kalmaktadır.

Kur'an'da yeminli ifade kullanması da sÖz konusudur. Yeminden sonra Öok Önemli bir hususun belirtileceğine dikkat ÖekilmiŐtir. İnsanın bu lafızlardan sonra gelen meselenin Önemini, kendisine sunulan mesajı daha bir duyarlılıkla alması ve sakındırılan iŐlerden uzak durması istenmiŐtir.

I. İnsanların Yemini

ilk yemin olarak İblis'in Hz. Adem ve Hava'ya karşı yemin ederek onları yanıltma girişiminde bulunduğu dikkati Öekmektedir (Araf 7/21). Son yemin ise ahirette kıyamet ehlinden yemin edecek olanların yeminidir. Ayetlerde buna yer verilmiştir (Rum 30/55). Nitelikleri itibariyle yeminlerin varlığı sÖz konusudur. Yalan yere yemin etmek ise genel karakteri ile münafıkların yeminidir. Bunun ayetlerde Örneklere bulunmaktadır (Nur 24/53). Farklı kesimlerin yeminleri ayetlerde dile getirilen hususlardır.

1. İnkarcı Yemini

a) Müminlerle Alaylı Yeminleri

İnkarcıların müminlere alaylı yeminlerinin karŐılıđı hatırlatılmıştır. Dünya hayatında müminler dinin gereğini yerine getirirken inkarcılar onlarla alay ederlerdi. Müminler Allah'ın vaat ettiği güzel sonucun gerÖekleŐeceđine inanmıŐlardır. Zalimlerin sonu ise Öokü olacaktır. Onlar Allah'ın lanetiyle karşı karşıya kalacaklardır. Allah'ın yolundan alıkoyan ve dinin gerÖeklerinden uzak duranlar ahireti de inkar etmişlerdir. Sayılarının Öokluğu ve büyüklük taslamaları kendilerine bir yarar sağlamayacaktır. Onlara dünyada iken müminlerin aleyhine olarak sÖyledikleri sÖzleri ve ortaya attıkları iddiaları hatırlatılmıştır. "Allah'ın kendilerini hiŐbir merhamete erdirmeyeceğine dair yemin ettiğiniz kimseler bunlar mı?" denecektir (Araf 7/49). Müminleri alay konusu ederek yeminli ifadelerle "Allah bunlara merhamet etmez" şeklinde veya bu anlamda sÖzlerle müminlerin bir Őey elde edemeyeceğini yeminle dile getirenlere dünya hayatlarında sÖyledikleri bu sÖzleri hatırlatılmıştır. Bununla beraber onların iddialarında ve yeminlerinde haksız oldukları gösterilmiŐtir. Cennet ehline "Girin cennete

artık size korku yoktur ve siz mahzun da olmayacaksınız” derler (Araf 7/49). Araftakilerin taraflar hakkındaki tespitleri yeminle ifade edilmiştir.

b) Diriliş Yemin Ederek İnkırları

“Onlar Allah ölen bir kimseyi diriltmez diye olanca güçleriyle Allah’a yemin ettiler. Aksine bu onun bizzat kendisine karşı gerçek bir vaadidir. Fakat insanların çoğu bilmezler” (Nahl 16/38). İnkırcılar dirilişin gerçekleşmeyeceğini yemin ederek dile getirirlerken her hangi bir delile dayanmaksızın bu iddiada buluyorlardı. Ayet Allah’ın vaat ettiklerinin gerçekleşeceğini hatırlatmıştır. İnsanların ise bilgi yetersizliği sorunu bulunmaktadır.

c) İnkırcı Yeminle İfade Etmek

Özellikle ahireti inkırcı edenler dünyadaki hayatlarının son bulmayacağı, diriliş ve ahiretin gerçekleşmeyeceğini ifade için yemin etmişlerdir. Peygamberin değil kendilerinin haklı olduğunu ifade için yemin etme yolunu izlemişlerdir. Onlar ahirette perişan halde iken kendilerine dünya hayatlarında inkırcılarını dile getirirken söyledikleri hatırlatılmıştır. “Daha önce sizin için zeval olmadığına yemin etmemiş miydiniz denir?” (İbrahim 14/44). Din dünya hayatındayken kendilerine yok olma ve zeval bulmanın gerçekleşmeyeceğini savunanlara bu tehdit uyarısını yapmıştır. Yanlış yeminle ifade eden ve kendilerinin kalıcı olduğunu iddia edenler ahiret gerçeği karşısında mahcup olacaklar ve kendilerinin dünyadaki yanlışları ve yeminli iddiaları hatırlatılacaktır.

d) İnkırcıların Yemini Bozması

“Eğer anlaşmalarından sonra yeminlerini bozarlar ve dininize saldırırsa küfrün önderlerine karşı savaşın. Çünkü onların yemini yoktur.” (Tevbe 9/12). İnkırcıların yeminlerinde durmamaları karşısında yapılacak olan uygulamaya netlik getirilmiştir. Onların olumsuz tutumları yanında Müslümanların anlaşmalar karşısında ki tutumu belirlenmiştir. “Antlaşma yaptığınız zaman, Allah’ın ahdini yerine getirin ve Allah’ı kendinize şahit tutarak yeminleri pekiştirdikten sonra bozmayın” (Nahl 16/91) ayeti Müslümanların sadık olmalarını istemektedir.

2. Münafıkların Yeminleri

a) Münafık Tavrı Olarak Yemin

Münafıklar yeminli ifadeler kullanmışlardır. Dünya hayatında münafıklar kendilerinin mümin olduğunu ispat etmek ve Müslümanların onların Müslüman olduğuna inanması için yemin ederler. Onlar iç alemlerinde dışa vurduklarından çok daha farklı şeyler taşımaktadırlar. “Müminlere şöyle derler: “Bunlar mı sizinle beraber olduklarına bütün güçleriyle yemin ederler?” (Maide 5/53). Ahirette onların asılsız bir iddia ortaya attıkları görülecektir. Mümin olduklarını söyleseler de iman etmedikleri görülecek ve gerçekler ortaya çıkacaktır. Onların dünya hayatında kendilerini en büyük yeminleri ederek mümin olduklarını söylemeleri gerçekleri değiştirmeyecektir. “Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir ve hüsrana düşmüşlerdir” (Maide 5/53). Dünya hayatında dile getirilen güçlü yeminleri ilahi huzurda yalanlar ortaya çıkacak ve yeminlerinin karşılığını göreceklerdir. Münafıkların yalan yeminlerinin ayetler örneklerini sunmuş ve bu yolla o yöntemden sakındırmıştır (Nur 24/53).

b) Yeminlerinde Durmayışları

Onlar Hz. Peygamber hakkında peygamber gelince inanacaklarını iddia etmişler, sonuçta ise inanmamışlardır (Fatır 35/42). Sözlerini yerine getirmemişler ve ahitlerine vefalı olmamışlardır.

c) Savaşa Gelecekleri İle İlgili Yalan Yeminleri

Münafıklar “sen hakikaten kendilerine emrettiğin takdirde savaşa çıkacaklarına dair en ağır yeminleri ile Allah’a yemin ettiler. De ki, yemin etmeyin itaatiniz malumdur! Allah yaptıklarınızdan haberdardır” (Nur 24/53). Peygambere itaat edeceklerine ağır yeminle yemin eden, söz veren, sonra da sözlerini yerine getirmeme onların belirgin vasıf ve alametleridir. Söz verir ve sözlerinde durmazlar.

d) Yemini Kötüye Kullanışları

Mümin olduklarını iddia ettikleri halde gizli inkarlarını sürdürenler ve mümin oldukları iddialarını yeminle ifade eden münafıkların yalancı hali bildirilmiş, yaptıkları işin kötü olduğu belirtilmiş ve kendileri kınanmıştır. “Onlar yeminlerini kalkan yapıp Allah’ın yolundan alıkoydular. Onlara küçük düşürücü bir azap vardır” (Mücadele 58/16) şeklinde tehdit edilmişlerdir.

e) Yalan Yeminleri

Münafıklar Müslüman olmadıkları halde en güçlü yeminlerle kendilerinin Müslümanlarla beraber olduklarını iddia etmişlerdir. Ayet onlar hakkında “Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir ve kaybedenlerden olmuşlardır” (Maide 5/53) buyurmuştur. Tüm bu gelişmelerden münafıkların toplumlarında büyük sorun oldukları anlaşılmaktadır. Yemini kötüye kullanarak insanları yanıltma yolunu seçmişler ve bunu hayatları boyunca sürdürmüşlerdir.

3. Müşriklerin Yeminleri

a) Mucize Görürlerse İnanacaklarına Yemin Etmeleri

Müşrikler şayet mucize gelirse inanacaklarını iddia etmişlerdir. “Kendilerine bir mucize gelirse ona mutlaka inanacaklarına dair kuvvetli bir şekilde yemin ettiler” (Enam 6/109). Mucize talebinde bulunmuşlar ve istedikleri verilirse iman etmeyip mucizeyi kahinlik, sihir, vb. şeklinde algılamışlardır. Hz. Peygamberin onlara vereceği cevap ayetlerle belirlenmiştir. “De ki mucizeler ancak Allah katındandır. Ama mucize geldiğinde de inanmayacaklarının farkında mısınız?” (Enam 6/109) ayeti onların gerçek yönlerini haber vermektedir.

b) Dirilişi Yemin Ederek İnkırları

“Onlar olanca güçleriyle Allah’a yemin ettiler ve dediler ki. Allah ölen bir kimseyi tekrar diriltmez. Aksine! Bu, hak olarak verdiği bir sözdür, fakat insanların çoğu bilmezler” (Nahl 16/38).

c) Peygambere İman Edeceklerine Yemin

“Bütün güçleriyle yemin ederek eğer kendilerine bir uyarıcı (peygamber) gelirse, her hangi bir millettten daha çok doğru yolda olacaklarına dair Allah’a yemin etmişlerdi. Fakat kendilerine uyarıcı gelince bu onların haktan uzaklaşmalarından başka bir şeyi artırmadı” (Fatır 35/42) buyrulmuştur.

4. İnanmış Kimselerin Yemini

a) Bahçe Sahibi Kimselerin Yemini

Ayetlerde geçmişte yaşamış bir kesimin mahsullerini gizli toplayıp fakirlere vermemek için yemin ettiklerini ve onların mahsullerinin helak olduğunu haber vermiştir. Burada yanlış iş yapma hususunda yemin etmekten sakındırma vardır. Geçmişten sunulan örnek buna ışık tutmaktadır (Kalem 68/17).

b) Yemin Bilinci

Mümin yemin ederken ne söylediğinin ve hangi ifadeyi ne maksatla kullandığının bilincindedir. Zira yemin insana sorumluluk getirmektedir.

5. Ahirette Suçluların Yemini

“Kıyamet koptuğu gün günahkarlar (dünyada) ancak pek kısa bir süre kaldıklarına yemin ederler, işte onlar böyle döndürülüyorlardı” (30/55) ayeti kendilerinin dünya hayatında hak ve hakikatten uzak kaldıkları, yeminlerinin ise gerçeğe bağdaşmadığının ortaya çıkacağını belirtmiştir. Dünyada yeterince kalıp ibadet edemediklerini iddia etseler dahi, bu türden yeminleri de onların haklılığında delil teşkil etmeyecektir.

6. Vasiyette Şahit Yemini

Kişi ölmeden önce vasiyet edeceği zaman buna adil kimselerden iki kişinin şahitlik etmesi, bu tür uygulamanın yolculuk esnasında ölümle karşı karşıya kalan ve vasiyet etme imkanı bulan kimsenin bunu şahitlerin huzurunda yapacakları belirtilmiştir. Şahitler şahitliği Allah için yapacak ve gizlemeyeceklerdir. “Aksini yaparsak bu takdirde biz günahkarlardan oluruz diye Allah üzerine yemin ettirirsiniz” şayet şahitlerin yalan söyledikleri anlaşılırsa, şahitlerin hakkına tecavüz ettiği ölüye daha yakın olan mirasçılardan iki kişi şahitlik eder. Bunlar “Biz kimsenin hakkına tecavüz etmedik. Aksi takdirde zalimlerden oluruz diye Allah’a yemin ederler” (Maide 5/106-7) ayetleri şahitlerin yeminine açıklık getirmiştir. Şahidin yemini bir gerekliliktir.

7. Peygamber Kıssalarında Yeminler

a) İblis’in Yemini

Şeytan yani iblis Allah’ın emrine muhalefet etmiş, ilahi huzurdan kovulmuş ve ona insanı saptırma fırsatı verilmiştir. O ve kendisine uyanlar tehdit edilmiş, cehennemde cezalandırılacakları haber verilmiştir. Hz. Adem’le eşi Hava cennete konmuş ve onlara bir ağaçtan istifade etmeleri yasağı getirilmiştir. Şeytan onlara orada vesvese vermiş, kendilerine şayet o ağaçtan istifade ederlerse melek olacaklarını ve cennette ebedi kalacaklarını söylerken, “Onlara ben gerçekten size öğüt verenlerdenim diye yemin etti” (Araf 7/21) ayeti orada gerçekleşenleri bildirmiştir. O yemin lafzı ile hile yaparak onları aldatmıştır. Yasağı işlemeleri sonucunda cennetten çıkarılmışlardır. Bu yemin muhatabını aldatmak için yapılmış asılsız ve yalan yemindi.

b) Hz. Salih'in Kıssası ve Kavminin Yemini:

Hz. Salih'e peygamberlik verilmiş ve kavmine gönderilmiştir. İnsanlar onu inkar etmişler ve helak olmayı hak etmişlerdir. Onlar yemin ederek kendi aralarında birlik olup bu peygamberi öldürmeye karar verirken sözlerini yeminle pekiştirmişlerdir (Neml 27/49). Neticede onlar peygamber ve müminleri öldürmeyi tasarlarken kendileri helak edilmişler, peygamber ve müminler kurtarılmıştır. Bunların dışında ayetler peygamberler ve kavimlerinin ilişkisine geniş yer vermiştir.

II. Allah'ın Yemin Etmesi

Yemine konu edilen hususlar vardır. Bunlar ayetlerde yemine değer olan şeyler olarak anılmıştır (Fecr 89/1-5). Haccın on gecesi, çift ve tekler, her şeyi karanlığı ile kapladığında geceye yapılan yemin bunlar arasındadır. Bunu Allah'ın varlıklara yemin etmesi olarak görmek mümkündür. Rüzgar, bulut, gemi ve meleklerle yemin gerçekleşmiştir (Zariyat 51/1-6). Yüce yaratıcı kendi kitabında çeşitli münasebetle yemin etmiştir. Bunlar genelde varlıklardır. Bu yolla anlatılan hususun önemi ve meselenin ciddiyeti belirtilmiştir.

1. Şafak, Gece ve Aya Yemin

“Hayır! Şafağa, geceye ve ondaki karanlığa, dolunay olduğunda aya yemin olsun ki, halden hale geçersiniz” (İnşikak 84/16-9).

2. Mekke'ye, Babaya ve Çocuğuna

“Bu beldeye ki sen ondasın, babaya ve ondan meydana gelen çocuğa yemin olsun ki, biz insanı zorluklar içinde yarattık” (Beled 90/14). Bahsi geçen yer Mekke ve kastedilenin Hz. Peygamber olduğu görüşü yaygındır. İnsana ise sıkıntı ve zorlukları hatırlatılmıştır.

3. Yıldızlara Yemin

“Hayır! Yıldızların yerlerine yemin ederim ki, bilirsiniz gerçekten bu büyük bir yemindir” (Vakia 56/75-6).

4. Fecre Yemin

“Fecr, on geceye, çift olana ve teke, her şeyi karanlığı ile örttüğü zaman geceye, yemin ederim ki, bunlarda elbette akıl sahibi için yemin değeri vardır” (Fecr 89/1-5). Bunlar

yeminin konusu ve yemine değer varlıklar olarak anılmış ve bunlar üzerinde tefekküre çağrı yapılmıştır.

5. Hesap Gerçeği

“Rabbin hakkı için mutlaka onların hepsine yaptıklarını soracağız.” (Hicr 15/92) ayeti ahirette gerçekte yapılacak olan hesaba dikkatleri çekmiştir.

6. Rüzgar, Bulut, Gemi ve Melek

Kendilerine yemin edilen varlıklar arasındadır. “Esip savuranlara, yükünü yüklenenlere, kolay hareket edenlere, işi ayıranlara yemin olsun ki size vaat edilen doğrudur. Ceza vuku bulacaktır” (Zariyat 51/1-6). Bunlar eşya ve varlıklara yeminden bir kesittir.

7. Yanlışı Düzeltme

“Yoksa ne hükmederseniz sizindir diye sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler/yeminler mi var” (Kalem 69/39) şeklinde uyarı yapılmıştır. Yüce yaratıcı kitabında bu sistemi uygulamış, insanları hakkında bilgi verilen hususlarla ilgili yanlış işlerini bırakmaya çağırmıştır.

III. Yemin Akdi

1. Yemin Kefareti

Yemin eden kimse Allah’ın adını anarak ve ne yaptığını bilerek yemin etmektedir. Bu kimsenin yeminini yerine getirmesi bir görevdir. Fakat haram ve yapılmaması gereken bir şeyi yapmaya yemin etmişe onu yapmayacaktır. Yaptığı yemini bozacak ve kefarete verecektir. Yeminden caymaktan dolayı bedel olarak dinin belirlediği miktar verilmektedir. Bu faaliyet kulun bağışlanması vesilesidir. Yapılacak işler ise ayetle açıklığa kavuşturulmuştur. Bunlar belirtilen esaslar çerçevesinde yerine getirilir. Bunlara gücü yetmeyenler hakkında üç gün oruç tutma sistemi getirilmiştir. “Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz. Fakat bilerek yaptığımız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bunun kefareti ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta halde olanından on fakire yedirmek yahut onları giydirmek yahut da bir köle azat etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutar. Yemin ettiğinizde yeminlerinizin kefareti budur. Yeminlerinizi koruyunuz” (Maide 5/89) emri verilmiştir.

2. Mirastan Pay

“Yeminlerinizin bağladığı kimselere pay veriniz” (Nisa 4/33). Bunun hükmünün (Enfal 8/75) ayetiyle hüküm olarak kaldırıldığı görüşü vardır.

3. Yeminin Fesat Sebebi Olmaması Gerektiği

“Yeminlerinizi aranızda bir fesat aleti edinmeyin” (Nahl 16/92) emri verilmiştir. İnsan dünya hayatında sınava tabi tutulmaktadır. Gerçekler ahirette tüm açıklığı ile ortaya çıkacaktır. Dünya hayatında sayı ve malca çok olduğu için haksızlık edenlerin yaptığı ifsadın hesabı sorulacaktır. “Yeminlerinizi aranızda fesada alet edinmeyin” (Nahl 16/94) uyarısı yapılmış, emre muhalefet edenlerin dünya ve ahirette çekeceği ceza hatırlatılmıştır.

4. Yemini Çözmek

“Allah yeminlerinizi çözmenizi size meşru kılmıştır” (Tahrim 66/2) ayeti helal bir şeyi yememeye yemin edenin bunu çözmesinde olduğu gibi yemin çözme yolunu göstermiştir. Yemini bozmak isteyen yeminini bozmasının yolu ayetle belirtilmiştir. “İyi davranmanız, kötülüklerden korunmanız ve insanlar arasını düzeltmeniz gayesiyle yeminlerinizi bozmanıza Allah’ı engel kılmayın” (Bakara 2/224) şeklinde kolaylık sağlanmıştır. “Allah sizi yeminlerinizdeki kasıtsız yanılmadan dolayı sorumlu tutmaz. Lakin kalplerinizin kazandığı şeylerle sorumlu tutar” (Bakara 2/225). Allah’a verdiği sözden dönme girişiminde bulunmaktan sakındırma söz konusudur. “Allah’a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir paraya satanlara gelince işte bunların ahirette bir payı yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için acı bir azap vardır” (Al-i İmran 3/77). Bu yöntemle konuyla ilgili uyarı yapılmış ve yemini önemsemek gerektiği vurgulanmıştır.

Sonuç

Kur’an yemin konusu üzerinde özellikle durmuş ve farklı yeminlerine geniş yer vermiştir. Kimin hangi hedeflerle yemin ettikleri ve yeminlerinin arka planında nelerin olduğuna açıklık getirmiştir. Farklı kullanım ifadelerine ve yeminin hükmüne açıklık kazandırmıştır.

İnsanlar dil alışkanlığı olarak yemin etseler de din, toplumlarda insanlar arasında yaygınlık kazanan bu alışkanlıktan dolayı hükümler koymuş ve bunlara uyulmasını istemiştir. Ayetler konuya dikkat çekmiş ve insanların sorumluluk bilincinde olması için belirlemeler yapmıştır. Getirilen esaslar insanın iyiliği içindir. Maslahatını düşünen insan ayetlerde yapılan uyarıları dikkate alacak ve verilen hükümleri uygulamaya koyacaktır. Yemin insanların ve

toplumun bir gerçeğidir. Pek çok kimse yalan yeminle Müslümanları aldatma ve onlara zarar verme yolunu izledikleri için onlar muhataplarının hedefleri hakkında bilgi sahibi olmak durumundadırlar. Yemin eden kimse bir sorumluluk almaktadır. Din ise onun sorunlarına çözüm üretmiş, çare arayışındaki kimselerin bu darlıktan kurtarılmasını sağlamıştır. Bu vesile ile verilecek olan maldan fakirin yararlanmasına yol açılmıştır. Onun verilecek kefareten istifade etmesine imkan sağlanmıştır. Kur'an'da yemin bahsine mufassal yer verilmiştir.